

гостродефіцитних навчальних книг, і вони до 25 жовтня мали надійти в області. У доповіді також звернуто увагу на те, що щороку у загальноосвітніх закладах використовувалася майже 1 тисяча назв підручників і навчальних посібників, більшу половину з яких (570 назв) складала основна навчальна література. Серед них чималою була частка альтернативних книг, але не всі вони мали належну якість.

Окрім вищеназваних проблем, у 90-ті роки в Україні були й позитивні зрушення, пов'язані передусім із створенням та апробацією навчально-методичних комплексів, альтернативних та диференційованих підручників, створенням нового покоління навчальної літератури тощо [2, с. 148].

Проведений аналіз показав, що вирішення проблеми забезпечення школярів навчальною літературою завжди бажало бути кращим. Це пов'язано з низкою об'єктивних (швидкий науково-технічний розвиток, значне збільшення обсягу наукових знань, виникнення нових наук тощо) та ідеологічно-політичних (зміна політичних владних систем, панівні ідеології, складом правлячої верхівки, пріоритетами розвитку в освіті тощо) чинників. Результатом столітнього розвитку стало розуміння того, що нова навчальна література повинна забезпечити всебічний розвиток дитини як особистості; створити умови для засвоєння обсягу знань про людину, природу і суспільство; естетичне, правове, трудове, екологічне і фізичне виховання; формування здорового способу життя та професійне самовизначення. При підготовці підручників зверталася особлива увага на структурування навчального матеріалу, його змістовне наповнення, досягнення високої навчальної ефективності. У новоствореній літературі вимагалось дотримуватись принципу послідовності, плавного і вмотивованого переходу від простого до складного, спрямування на вдосконалення змісту мовної, суспільствознавчої, природничо-математичної та художньо-естетичної картини світу учнів [5, с. 22].

Щодо підручників з іноземних мов, то у вітчизняній методиці неодноразово піднімалося питання про нагальну необхідність конструювання національних підручників іноземної мови для середньої школи як основного засобу навчання і важливого механізму реалізації вимог сучасного суспільства (В. М. Плахотник, В. Г. Редько, Н. К. Складенко та ін.). Яскравим прикладом конструювання національних підручників іноземної мови для середньої школи став колектив авторів під керівництвом професора Н. К. Складенко (серії навчально-методичних комплектів (НМК) для СЗОШ під загальною назвою English through Communication (ETC)) [15, с. 2].

На шляху реалізації зазначених напрямів розвитку освіти погляд в історію є доцільним, щоб уникнути помилок, виявити досягнення, інноваційний потенціал сучасної реформи, зберегти і примножити її здобутки. Вивчення історії реформування шкільної освіти сприяє осмисленню й усвідомленню сучасних процесів в освіті та проектуванню її майбутнього.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Архів Міністерства освіти України. – Ф.166. – Оп.18. – Спр. 9. – С. 102.
2. Архів Міністерства освіти України. – Ф.166. – Оп.18. – Спр.304. – С. 148.
3. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. Д. Березівська. – К. – 2009.
4. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) V-IX класи / Керівн. автор. колективу С. Ю. Николаєва.— К.: Ленвіт, 1998.
5. Забезпечення навчальною літературою школярів як фактор впливу на формування у школярів наукової картини світу. Збірник наукових праць. Педагогічні науки.– Х.: ХДУ. – 2008. – Вип. 49.
6. Закон УРСР. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР. – К.: Радянська школа. – 1959.
7. Історія педагогіки: курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: 2004.
8. Кабатченко М. В. Народное образование в СССР / М. В. Кабатченко. – М.: Просвещение. – 1986.
9. Кузьменко В. В. Становлення трудової підготовки школярів у 1958-1985 рр. / В. В. Кузьменко // Таврійський вісник освіти. – 2010. – № 1 (29). С. 18 – 23.
10. Мальшев М. П. Организация и планирование всеобщего среднего образования / М. П. Мальшев. – М.: Просвещение. – 1957. – С. 44.
11. Про заходи по виконанню постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про перехід на безплатне користування підручниками учнями загальноосвітніх шкіл Української РСР» // Збірник постанов і розпоряджень Уряду УРСР. – 1977 – 1978. (27 – 29 груд. 1977. – 9 – 13 січ. 1978). – №1. – С. 5 – 7.
12. Прокофьева М. А. Народное образование в СССР. 1917 – 1967 / М. А. Прокофьева. – М.: Просвещение. – 1985. – С. 81 – 95.
13. Про стан підготовки та видання підручників і навчальних посібників для загальноосвітніх шкіл Української РСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР. – 1962. – №12. – ст. 58. – С. 4 – 8.
14. Филиппов Ф. Р. Всеобщее среднее образование в СССР / Ф. Р. Филиппов. – М.: Просвещение. – 1976.
15. Хоменко О. В. Зміст навчання англійської мови у 10-11-х класах середньої загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / О. В. Хоменко. – К. – 2001.

УДК 378.147

**Алексєєв О. М.**  
Сумський державний університет  
**Алексєєва Г. В.**  
Сумський державний педагогічний  
університет ім. А. С.Макаренка

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ  
НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ

З позиції формування методичного забезпечення навчального процесу в умовах розвинутого інформаційно-освітнього середовища проаналізовано можливість адаптації критеріїв якості освітньої системи до оцінювання навчальних видань на електронних носіях.

**Ключові слова:** якість, освітні послуги, електронні навчальні видання, розподілена експертна система.

**Алексеев А. Н., Алексеева Г. В. Оценка качества электронных учебных изданий.** С позиции формирования методического обеспечения учебного процесса в условиях развитой информационно-образовательной среды проанализирована возможность адаптации критериев качества образовательной системы к оцениванию учебных изданий на электронных носителях.

**Ключевые слова:** качество, образовательные услуги, электронные учебные издания, распределенная экспертная система.

**Alekseev A. N., Alekseeva G. V. Evaluation of the quality of electronic textbooks.** From the position of formation of methodical provision for the learning process that takes place in the developed informational and educational environment, the authors analyze the possibility of adapting the quality of educational system to the knowledge evaluation using electronic devices.

**Key words:** quality, educational services, electronic textbook, distributed expert system.

Визначаючи якість освітніх послуг як їх відповідність вимогам, сформульованим споживачами послуг, і закріплену в державних стандартах [3], можна розглядати систему атестації вищих навчальних закладів, що вимірює ступінь такої відповідності, як механізм контролю якості. Важливість подібного підходу очевидна і полягає в тому, що він дозволяє гарантувати мінімально прийнятний рівень навчання і виявити ті освітні установи, які його не забезпечують. У той же час проста відповідність установленим стандартам не дозволяє однозначно диференціювати ВНЗ за рівнем якості, оскільки в окремих випадках критерії якості не можуть бути чітко сформульовані, а багато показників, у тому числі й детерміновані, не можуть бути оцінені атестаційною комісією у повному обсязі. В результаті ВНЗ може відповідати стандартам атестаційної комісії і не відповідати стандартам якості, прийнятим серед студентів, їхніх батьків, замовників з боку споживачів освітніх послуг та інших клієнтів вищої школи.

Останнім часом у вищій школі відбулись істотні зміни, і незалежно від виду навчання, бюджетного або позабюджетного, університети все частіше починають працювати в умовах споживчого ринку освітніх послуг. Звідси впливає ще один підхід, що пов'язаний з участю споживача в оцінюванні якості освіти [3]. За такого підходу беруться до уваги їх переваги, які конкретизуються системою маркетингових оцінок.

Систематичні дослідження проблем, пов'язаних зі створенням і використанням електронних засобів

навчання, зокрема навчальних електронних видань, почалися порівняно недавно. Проте завдяки працям таких учених, як В. М. Агеєв, В. П. Беспалько, М. І. Беляєв, В. М. Вимятнін, С. Р. Григор'єв, В. В. Гура, В. В. Дрождін, О. Д. Жабко, М. І. Жалдак, Л. Х. Зайнутдінова, А. І. Земськов, Г.А. Краснова, С. І. Макаров, Р. Р. Матаєв, Н. В. Морзе, О. П. Осипова, С. А. Раков, Ю. С. Рамський, О. І. Руденко-Моргун, Н. В. Софронова, А. А. Слободчикова, О. В. Співаковський, Ю. В. Тріус, О. Ю. Уварів, У. Хортон, W. Horton та ін. низка фундаментальних теоретичних і методичних проблем створення й застосування освітніх електронних засобів на сьогодні вирішена. Однак за межами інтересу дослідників і розробників залишається великий комплекс питань, обумовлених специфікою навчання в умовах розвинутого інформаційно-освітнього середовища. Зокрема не повною мірою вирішені питання, пов'язані з розробкою загальних підходів до оцінювання якості навчальних видань на електронних носіях.

Мета статті – проаналізувати стан проблеми оцінювання якості навчальної системи, вивчити можливість адаптації застосовуваних оцінок до вимірювання якості навчальних методичних видань на електронних носіях та визначити найбільш раціональні підходи до формування методичного забезпечення навчального процесу в умовах розвинутого інформаційно-освітнього середовища.

Серед великого розмаїття чинників, що визначають успішність роботи, одним із найбільш значущих у визначенні якості освітніх послуг для ВНЗ є те, наскільки результати їхньої роботи відповідають вимогам споживачів послуг в галузі економіки, освіти, охорони здоров'я та ін., наскільки вдало конкурують випускники на ринку праці, на яких умовах і де вони влаштовуються, закінчивши навчання.

Водночас з цим таке оцінювання якості роботи університетів не завжди може бути використане для визначення орієнтирів поточної діяльності і вироблення оперативних управлінських рішень з реформування навчального процесу. Правильне у своїй основі, воно надзвичайно інерційне, і тому спостерігається багаторічний часовий інтервал з моменту втілення дій щодо формування у студентів знань і умінь до оцінювання професійних компетентностей і результатів можливого кар'єрного зростання випускників. Ще складніше, користуючись такими критеріями оцінювання якості роботи університету, віднайти зв'язок кінцевих результатів у підготовці майбутніх фахівців з якістю навчальних видань на електронних носіях, що використовуються у складі методичного забезпечення навчального процесу під час вивчення студентами відповідних дисциплін, необхідних для майбутньої спеціальності.

Одним із можливих і нині широко поширених способів установлення якості як усередині університету, так і з боку зовнішніх споживачів, є оцінювання успішності навчання студентів. Регулярне проведення контролю з метою оцінювання навчальних досягнень – найважливіший невід'ємний елемент навчального процесу, і в університетській

системі управління якістю встановлення підсумків навчання відіграє істотну роль. Оцінювання здійснюється на всіх етапах навчального процесу, воно перебуває в центрі уваги адміністрації, до його організації підходять особливо ретельно, за його результатами збирається й узагальнюється статистика успішності, на основі якої приймаються рішення з коригування навчальної діяльності університету.

Разом з тим спосіб оцінювання якості електронних навчальних видань за статистикою успішності за всієї уявної простоти має обмежене застосування. Частково ці обмеження пов'язані з тим, що в умовах розвиненого інформаційно-освітнього середовища таке оцінювання, як правило, здійснюється за допомогою комп'ютеризованих тестувальних систем і залежить від їх точності, не завжди достатньої для однозначних висновків про стан засобів методичного забезпечення навчального процесу. Ще більш значущим є те, що оцінювання навчального процесу багатокритерійне, його кінцевий результат залежить від багатьох чинників, і тому складно виділити, який із них домінував і що привело до зафіксованої зміни успішності. Крім того, до навчання кожного разу допускається нова група студентів, і звідси неможливо точно повторити умови, в яких проводилися виміри. Ще один недолік пов'язаний з тим, що навіть фіксуючи факт покращення успішності, наприклад, унаслідок редагування якого-небудь розділу електронного підручника, неможливо встановити, зміна яких властивостей цього розділу забезпечила такий результат.

Ще одним інструментом оперативного управління якістю освітніх послуг, що досить широко використовується в системі вищої освіти в країнах з розвинутою економікою, а зараз інтенсивно пропагованих і впроваджуваних у практику вітчизняних ВНЗ, є забезпечення якості на основі міжнародних стандартів серії ISO 9000. Відповідно до них для стимулювання якості всіх складових навчальної діяльності вишів, у тому числі й у частині формування методичного забезпечення навчального процесу, повинні залучатися контролери, дії яких регламентовані відповідними нормативними документами та інструкціями.

Безумовно, системи управління якістю навчально-методичних засобів можуть створюватись і без міжнародних стандартів, більше того, їх адаптація до умов вітчизняних вишів часто страждає зайвою бюрократизацією, відтак існує ризик, що (як це вже неодноразово спостерігалось у вищій школі) безпосередня робота над якістю зведеться до створення численних документів і процедур, що безпосередньо не впливають на результати навчання. Перешкоджає впровадженню такого підходу і відсутність управлінських кадрів, підготовлених для ефективного застосування міжнародних стандартів у сфері менеджменту якості у вищих навчальних закладах. Проте впровадження стандартів серії ISO 9000 – єдино можливий спосіб отримання сертифіката відповідності, що для споживачів і замовників освітніх послуг часто є вагомим доказом наявності й

дієздатності створеної системи забезпечення якості методичних засобів, дає можливість виходу з новостворюваними навчальними матеріалами на ширший ринок видань на електронних носіях. Тому проведення робіт щодо їх упровадження є важливим завданням, особливо у світлі існуючих тенденцій на подальше поглиблення міжнародного розподілу праці у сфері освітніх послуг.

Можливим вирішенням проблеми визначення якості електронних навчальних видань є використання розподіленої системи оцінювання за диференційованими показниками, де експертами є студенти і викладачі, тобто основні замовники споживчих властивостей видань [1]. Мета спроектованої розподіленої експертної системи полягає у виявленні тих умов функціонального й технічного характеру, дотримання яких сприяє розширенню переваг та зниженню недоліків електронних підручників і, як наслідок, їх ефективнішому використанню. При цьому до функціональних віднесено умови, що визначають відповідність електронного підручника його головному призначенню – формуванню у студентів необхідних знань і навичок. Функціональні умови оцінюються показниками якості змісту освіти. Найбільш загальними з них є доступність викладу навчального матеріалу, повнота викладу для всебічного розгляду предмета вивчення, відсутність зайвої деталізації, можливість самоконтролю, наочність, логічність, типовість навчального матеріалу тощо. Для опису рівня технічних умов використовуються показники якості технології навчання: особливості дизайну, зручність інтерфейсу, час на пошук та ін.

На рис. 1 наведена архітектура освітньої системи дистанційного навчання, побудована за рекомендаціями міжнародного стандарту IEEE P1484.1 [4]. Крім власне дистанційної форми навчання, така модель значною мірою відображає й архітектуру традиційного навчання, що реалізується в розвиненому інформаційно-освітньому середовищі з широким використанням навчальних видань на електронних носіях. Згідно з нею до чинників, що визначають якість освіти на рівні вищого навчального закладу, віднесені суб'єкти й інструменти дії. Так само, як і під час традиційного навчання, тут до суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності віднесені студенти, на яких спрямовані навчальні дії, та інструктор, що впливає на студента через виконання функцій викладача.

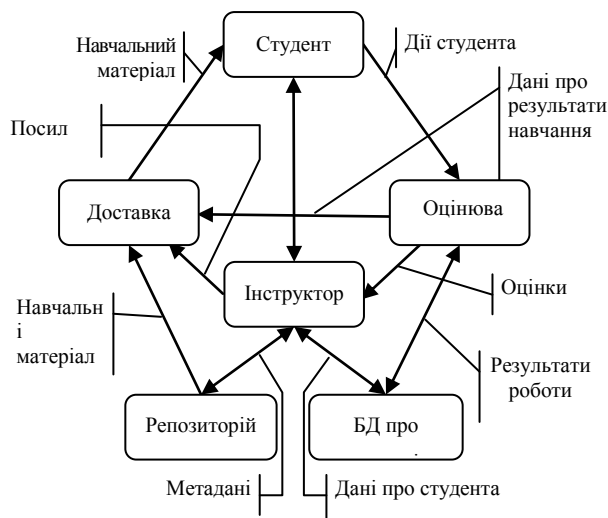


Рисунок 1. Архітектура освітньої системи

Очевидно, що вираженість кожного з інструментів освітньої системи і його вплив на якість освіти мають свою специфіку в кожному університеті. В той же час є й загальні закономірності, які характерні для сучасного рівня розвитку комп'ютерно орієнтованих систем навчання. На рис. 2 показана діаграма, на якій ілюструються узагальнені результати висловлювань фахівців-практиків, що працюють у галузі організації та здійснення дистанційного навчання у вісімнадцяти ВНЗ різних регіонів України (за результатами досліджень автора). На пропозицію назвати три найбільш проблемних чинники, що впливають на якість дистанційного навчання, 79% назвали відсутність сучасних засобів доставки, 87% – недоліки навчально-методичного забезпечення, 96% – недосконалість контролюючих систем.

Отже, визначаючи стратегію робіт щодо забезпечення якості навчання в умовах розвинутого інформаційно-освітнього середовища, в першу чергу необхідно звернути увагу на вказані чинники якості освітньої системи і, за необхідності, провівши уточнювальні виміри, планувати заходи щодо усунення найбільш вузьких місць. При цьому спосіб вимірювання якості за допомогою розподіленої експертної системи, розроблений переважно для диференційованого оцінювання електронних навчальних видань з деякими доопрацюваннями може бути корисний для аналізу якості й інших проблемних компонентів освітньої системи.

Зазначимо, що особливої значущості чинник якості електронних навчально-методичних матеріалів набуває за умов широкого використання інформаційних і телекомунікаційних технологій. Це зумовлено підвищеною роллю методичного забезпечення навчальної діяльності у зв'язку зі збільшенням обсягу вирішуваних з його допомогою завдань. Окрім власне інформаційного наповнення навчального процесу, воно покликане повністю забезпечити підтримку всіх видів самостійної роботи, починаючи з відбору навчального матеріалу для вивчення, постулювання початкових даних для виконання завдань, надання доступу до довідкових

даних, забезпечення тренінгу тощо, аж до самоконтролю ступеня засвоєння знань, умінь і навичок.

Проведений аналіз існуючих підходів до оцінювання освітніх послуг і можливості їх адаптації до вимірювання якості електронних навчальних видань дозволяє констатувати, що пряме перенесення існуючих оцінок якості, як правило, неможливе або недоцільне. Рациональним в умовах розвинутого інформаційно-освітнього середовища є використання для вимірювання розподіленої експертної системи, що базується на встановленні й подальшому узагальненні диференційованих показників. Проведення додаткових досліджень, спрямованих на уточнення часткових критеріїв, дозволить точніше визначати якість навчальних видань на електронних носіях і розробити рекомендації з їх застосування щодо оцінювання основних лімітуючих компонентів освітньої системи.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев А. Н. Дистанционное обучение инженерным специальностям / А. Н. Алексеев. – Сумы: Университетская книга, 2005. – 333 с.
2. Алексеев В. А. Система управления качеством высшего образования России: [научная монография] / В. А. Алексеев. – М.: Изд-во НИИ, 2009. – 387 с.
3. Бендова Л. В. Менеджмент в дистанционном образовании. Модуль 2. Управление процессами и качеством образовательных услуг / Л. В. Бендова, В. Н. Карпов, А. С. Шмелев. – М.: МГИЭМ, 2000. – 72 с.
4. Система критериев качества учебного процесса для дистанционного образования: Отчет о научно-исследовательской работе / [научн. рук. И. П. Норенков]. – М.: МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2002. – 75 с.

УДК 811.112.2:378.16

**Дрогайцев О. І.**  
Криворізький державний педагогічний університет

#### ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСІБНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКІЙ МОВИ У ВНЗ

У статті розглядається проблема інформатизації та комп'ютеризації сучасного освітнього простору, окреслюються основні питання застосування комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності, визначаються особливості використання електронних посібників і навчальних комплексів у процесі навчання німецькій мові у вищій школі.

**Ключові слова:** інформатизація та комп'ютеризація освіти, комп'ютерні та інформаційно-комунікаційні технології, електронний посібник, навчання німецькій мові.

**Дрогайцев А. И. Особенности использования электронных пособий и учебных комплексов в процессе обучения немецкому языку в высшей школе.** В статье рассматриваются основные вопросы применения компьютерных и информационно-коммуникационных технологий в учебной деятельности в аспекте проблемы